

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
Кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти

СИЛАБУС

вибіркового освітнього компонента

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

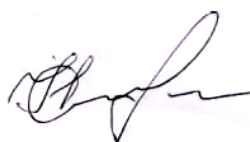
підготовки бакалавра
спеціальності 012 Дошкільна освіта
освітньо-професійної програми Дошкільна освіта

Силабус освітнього компонента «Дослідницька діяльність дітей дошкільного віку»
підготовки бакалавра галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна
освіта за освітньо-професійною програмою Дошкільна освіта

Розробники: Ємчик О.Г., доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,
кандидат педагогічних наук

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

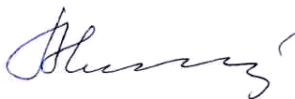

Семенова Н.І.

**Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти**

протокол № 1 від 30 серпня 2022 р.

Завідувач кафедри:

проф. Семенов О.С.

1. Опис освітнього компонента

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	01 Освіта / Педагогіка 012 Дошкільна освіта Дошкільна освіта Бакалавр	Вибіркова
Кількість годин/ кредитів 150/5		Рік навчання – 2
		Семестр – 4
		Лекції – 10 год.
		Практичні – 20 год.
ІНДЗ: немає		Самостійна робота – 110 год.
		Консультації – 10 год.
	Форма контролю: <u>залік</u>	
Мова навчання	Українська	

II. Інформація про викладача

Ємчик Олександра Григорівна

Науковий ступінь – кандидат педагогічних наук

Вчене звання – доцент

Посада – доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Контактна інформація – Yemchik.Oleksandra@vnu.edu.ua

Дні занять – <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація освітнього компонента

Силабус освітнього компонента «Дослідницька діяльність дітей дошкільного віку» є нормативним документом Волинського національного університету імені Лесі Українки, який розроблено кафедрою загальної педагогіки та дошкільної освіти на основі освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти відповідно до навчального плану для галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта денної форми навчання. Силабус укладено згідно з вимогами Європейської кредитно трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС).

На сучасному етапі оновлення й удосконалення змістового компонента дошкільної освіти в Україні. особливої вагомості набуває проблема дитячого експериментування, яке має великий розвивальний потенціал та є найбільш успішним шляхом і способом ознайомлення дітей із навколишньою дійсністю. Дитяче експериментування є потужним засобом розумового виховання дошкільників, адже в його ході діти вчаться логічно мислити (аналізувати, виділяти істотні ознаки, установлювати причинно-наслідкові

зв'язки, співставляти, прогнозувати, висувати гіпотези), бачити й виокремлювати проблему, робити умовисновки).

Дослідницька діяльність сприяє всебічному розвитку дітей, збагачує, урізноманітнює педагогічний процес; її елементи органічно переплітаються з іншими видами дитячої творчості. Під керівництвом майбутнього фахівця вона створює широкі можливості для виховання в дошкільників пізнавального інтересу до довкілля та розуміння його значення.

Вивчення цього освітнього компоненту сприятиме формуванню готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку дослідницької компетентності в дітей дошкільного віку.

У процесі вивчення дисципліни здобувачі освіти отримають знання про:

- сутність та значення дослідницької діяльності дітей дошкільного віку в природі;
- структуру дослідницької діяльності;
- засоби формування компетентності дошкільника з природного довкілля;
- дитяче експериментування, як засіб розвитку пізнавально-дослідницької діяльності з дітьми;
- уявлення, які мають сформуватись під час експериментування;
- переваги застосування з дітьми експериментальної діяльності;
- методику проведення дослідів з дітьми дошкільного віку.

2. Пререквізити. Постреквізити.

Попередніми курсами на яких базується дисципліна «Дослідницька діяльність дітей дошкільного віку» є: Вступ до спеціальності, Педагогіка дошкільна, Практикум з дошкільної педагогіки, Методика формування уявлень про довкілля.

Дисципліни, для вивчення яких потрібні знання і уміння з дисциплін «Дослідницька діяльність дітей дошкільного віку» є: Практикум з дошкільної педагогіки, Оцінювання та забезпечення якості дошкільної освіти, Педагогічна практика

3. Мета і завдання освітнього компонента

Метою викладання освітнього компонента є підготовка студентів до роботи з дошкільниками у контексті формування дослідницької компетентності.

Основними завданнями вивчення освітнього компонента є:

- підготовка майбутнього фахівця до використання сучасних засобів, прийомів в організації дослідницької діяльності дітей в закладі дошкільної освіти;
- підготовка до застосування набутих знань і умінь для стимулювання розвитку пізнавальних психічних процесів дітей раннього та дошкільного віку, для збагачення знань дітей з напрямку «Дитина у природному довкіллі».

4. Результати навчання (Компетентності)

Після вивчення освітнього компонента студенти здобудуть компетентності:

Інтегральна компетентність – здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі дошкільної освіти з розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку, що передбачає застосовування загальних психолого-педагогічних теорій і фахових методик дошкільної освіти та характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (КЗ):

КЗ-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

КЗ-5. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт

КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

Спеціальні (фахові компетентності) (КС):

КС-3. Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього та дошкільного віку;

КС-4. Здатність до формування в дітей раннього та дошкільного віку первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів; розвитку самосвідомості («Я» дитини і його місце в довкіллі);

КС-9. Здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього та дошкільного віку).

Програмні результати навчання (ПР):

ПР-01. Розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються в роботі з дітьми від народження до навчання у школі; знаходити типові ознаки і специфіку освітнього процесу і розвитку дітей раннього і дошкільного віку.

ПР-20. Враховувати рівні розвитку дітей при виборі методик і технологій навчання і виховання, при визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку.

Soft skills: системне, аналітичне та критичне мислення (здатність знаходити та аналізувати факти, події, зміни, визначати пріоритетні та другорядні елементи у системі); дитиноцетризм у роботі вихователя (сприймання дитини як цінності, розуміння її потреб та швидкий підбір оптимальних педагогічних рішень для їх задоволення); комунікативні навички (готовність до вільної комунікації з учасниками освітнього процесу); навички командної роботи (здатність до роботи з оточуючими людьми, до ведення переговорів, до досягнення компромісів); лідерство (здатність очолити групу, вести її за собою, нести відповідальність за колективну діяльність, у т.ч. за невдачі); креативність (потреба у творчості та естетичний смак); адаптивність та крос-функціональність (здатність адаптуватися до умов, що швидко змінюються та є непередбачуваними, оперативно вирішувати освітні завдання в кризових умовах); емоційний інтелект (здатність розпізнавати емоції у себе та інших людей, розуміння причин зміни емоційного стану, здатність приборкувати емоції).

МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

словесні: лекція із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація, платформа Zoom, Office 365), розповідь, пояснення, бесіда, інструктаж, робота з підручником/книгою, робота з інтернет-джерелами, робота з навчально-методичними й науково-інформаційними джерелами;

наочні: ілюстрування, демонстрування, спостереження;

практичні: розв'язування задач/кейсів, вправи, дослідні роботи, завдання, звіти, проект, проблемне навчання.

5. Структура освітнього компонента

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Форми контролю/ бали
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку						
Тема 1. Поняття про дослідницьку діяльність	16	2	2	10	2	ДС, РЗ/К /10
Тема 2. Роль пошуково-дослідницької діяльності у розвитку та освіті дітей дошкільного віку	15	2	2	10	1	ДС, РЗ/К /10
Тема 3. Форми, методи і прийоми експериментально-дослідницької	18		2	15	1	ДС, РЗ/К /10

діяльності з дітьми дошкільного віку						
Тема 4. Техніка безпеки під час проведення дослідницько-пошукової діяльності в закладі дошкільної освіти	18		2	15	1	ДС, РЗ/К /10
Змістовий модуль 2. Сучасна практика використання дослідів під час занять у закладі дошкільної освіти України						
Тема 5. Досліди з об'єктами живої і неживої природи та явищами неживої природи	17	2	4	10	1	ДС, РЗ/К /20
Тема 6. Значення дослідницької діяльності для засвоєння математичних понять дітьми дошкільного віку	18		2	15	1	ДС, РЗ/К /10
Тема 7. Вплив дослідницької діяльності на розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Методика постановки запитань до дітей, відповідей на питання дошкільників.	18		2	15	1	ДС, РЗ/К /10
Тема 8. Діагностування рівнів сформованості дослідницьких умінь у дітей старшого дошкільного віку	15	2	2	10	1	ДС, РЗ/К /10
Тема 9. Організація експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку на основі взаємодії фахівців закладів дошкільної освіти з батьками	15	2	2	10	1	ДС, РЗ/К /10
Види підсумкових робіт						Бал
Всього годин / балів	150	10	20	110	10	100

Примітки:

*Office 365 – може застосовуватися одна з платформ або їхній симбіоз для здобувачів освіти з індивідуальним планом навчання та/або під час реалізації освітнього процесу в Університеті в дистанційному режимі, відповідно до Положення про електронний курс освітнього компонента у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Положення про дистанційне навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, наказів ректора.

**Форми контролю:* УО – усне опитування, ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв'язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота здобувачів освіти включає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, вивчення окремих тем, питань, що не були розглянуті в курсі лекцій, підготовку до практичних занять, яка передбачає, зокрема, конспектування наукової і навчальної літератури, підготовку доповідей та рефератів, круглих столів, презентацій. Ефективність самостійної роботи здобувача освіти викладач виявляє на практичних (семінарських) заняттях, під час тематичного опитування, перевірки конспектів, рефератів тощо та відображає в загальній оцінці за тему і змістовий модуль. Кожна з визначених тем містить питання для додаткового, самостійного опрацювання. Питання самостійної роботи оголошуються викладачем під час проведення практичних

занять. Загалом, основне коло самостійної роботи здобувача освіти буде стосуватись наступних питань та завдань.

Таблиця 3

№ з/п	Тема
1	Розробити і продемонструвати (презентацію) на методичному семінарі для вихователів на тему «Дослідницька діяльність дітей дошкільного віку як джерело самостійного та активного пізнання»
2	Заповнити порівняльну таблицю щодо показників компетентності дошкільників в пошуково-дослідницькій діяльності різних вікових періодів
3	Підготувати повідомлення про форми організації експериментальної/дослідної діяльності поза заняттям
4	Підготувати пам'ятку з правилами техніки безпеки під час проведення експериментів в середовищі закладу дошкільної освіти для дітей
5	Підготувати конспект дослідного заняття (або його фрагменту) та провести його. Відповідно до напрямку дослідницької та експериментальної діяльності – досліди з об'єктами живої і неживої природи та явищами неживої природи
6	Підготувати конспект математичного заняття із використанням експериментальної діяльності. Продемонструвати його фрагмент.
7	Підготувати ШПАРГАЛКУ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛЯ на 10 питань (кожному студенту – представити у вигляді презентації) (Відповіді на запитання маленьких «чомучок» - дослідників природи. Наприклад на такі питання: Чи небезпечний грім? Чи треба боятися блискавки? тощо.)
8	Підготувати методику діагностики сформованості дослідницьких умінь у дітей старшого дошкільного віку
9	Підготувати матеріали для консультації батьків дітей старшого дошкільного віку щодо організації експериментальної діяльності в домашніх умовах

IV. Політика оцінювання

Оцінювання знань здобувачів освіти з ОК здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового модульного контролю знань згідно «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки».

Загальна оцінка за ОК складається як алгебраїчна сума оцінок за кожен модуль: поточне оцінювання (аудиторні заняття); самостійна та індивідуальна роботи впродовж семестру. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою ECTS. Наприкінці вивчення навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю є залік. Залік викладач виставляє за результатами поточної роботи за умови, що здобувач освіти виконав ті види навчальної роботи, які визначено цим силабусом.

Поточний контроль здійснено під час проведення практичних занять і має за мету перевірку рівня підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Поточний контроль реалізується в різних формах, зокрема усне опитування, захист проєктів, експрес-контроль (тестування), перевірка результатів виконання різноманітних індивідуальних завдань, контроль засвоєння того навчального матеріалу, який заплановано на самостійне опрацювання здобувачем тощо. Максимальний бал за кожен з форм роботи визначено у *таблиці 2* силабуса освітнього компонента. Результат самостійної роботи здобувачів освіти оцінюється на практичних заняттях із відповідної теми. Сума поточних балів за семестр не повинна перевищувати **100**.

Оцінювання знань здобувачів освіти під час аудиторних занять

Таблиця 4

К-ть балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень
10	Оцінюється робота здобувача освіти, який глибоко оволодів вузловими питаннями по темі. Системно, усвідомлено використовує освітню інформацію. Встановлює причинно-наслідкові зв'язки між окремими змістовими блоками. Вільно орієнтується і використовує необхідний категорійно-понятійний апарат при розкритті проблеми. Вміє застосовувати отримані знання та вміння у практичних ситуаціях.
7,5	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який загалом цілісно, усвідомлено оволодів матеріалом, необхідним для практичної діяльності. В окремих випадках рівень засвоєння інформації недостатній. Аргументація при відповідях на питання, логічність і взаємозв'язок у викладі матеріалу дещо занижені. Відчуває труднощі при виконанні поставленого завдання у змінених умовах, у новому середовищі.
5	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який фрагментарно, несистемно відтворює інформацію. Наводить лише окремі складові питання, без необхідного усвідомлення і взаємозв'язку. Потребує постійного методичного супроводу під час виконання освітніх завдань. Важко пристосовується до нових умов середовища.
2,5	Оцінюється робота здобувача освіти, який необхідним категорійно-понятійним апаратом не володіє. Робить безуспішні спроби висвітлення питання на репродуктивному, механічному рівні. Не розуміє суті питання або практичного завдання, відповідає не по суті. Намагається пристосуватись до умов середовища, проте поверхнево володіє методами та технологіями.
0	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Залік викладач виставляє за результатами поточної роботи здобувача освіти без планування, проведення модульних контрольних робіт за умови, що здобувач освіти виконав ті види навчальної роботи, які визначено силабусом ОК (оцінювання за шкалою від 0 до 100).

Політика викладача щодо здобувача освіти (щодо відвідування занять): Пропущення лекційних та лабораторних занять дозволяється лише за наявності поважної причини. Через об'єктивні причини (наприклад, хвороба, міжнародне стажування, форс-мажор, працевлаштування за фахом тощо) навчання може відбуватись в он-лайн формі з використанням можливостей електронних курсів на платформі Office 365 (Microsoft Teams) за погодженням із викладачем.

Політика щодо академічної доброчесності: жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. Вимоги до академічної доброчесності визначаються «Кодексом академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки», що розміщується на сайті університету за посиланням: <http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/Kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Пропущені лабораторні заняття, незалежно від причини пропуску, здобувач освіти відпрацьовує згідно з графіком консультацій шляхом тестового контролю та виконання передбаченого програмою творчого завдання. Дедлайн відпрацювання пропущеного заняття – до закриття змістового модуля згідно розкладу. Також пропущені заняття можуть бути відпрацьовані шляхом зарахування результатів неформальної та інформальної освіти.

Перескладання будь-яких видів робіт, передбачених силабусом освітнього компонента, з метою підвищення підсумкової модульної оцінки не дозволяється. Заборгованість із модуля повинна бути ліквідована здобувачем у позааудиторний час до початку підсумкового контролю з наступного модуля. Кінцевий термін ліквідації заборгованості з поточного контролю обмежується початком заліково-екзаменаційної сесії.

Зарахування результатів, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті. Результати навчання, отримані у формальній, неформальній та/або інформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), зараховуються за наявності відповідного документу (сертифікат, свідоцтво, посилання тощо), які визначають тематику, обсяги та перелік результатів навчання. Для зарахування визнаються сертифікати, отримані на платформі відкритих онлайн-курсів Prometheus або інших ресурсах, а також сертифікати, отримані за участь у конференціях, семінарах, тренінгах, підвищеннях кваліфікації, наукові публікації (тези, статті), тематика яких відповідає змісту освітнього компонента (окремій темі чи змістовому модулю) і дозволяє набрати здобувачу освіти певну кількість балів (10 балів за 1 публікацію; за сертифікат зі вказаною кількістю годин зараховуються бали за відповідну кількість аудиторних годин). Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, відбувається в семестрі, що передує семестру початку вивчення освітнього компонента, або під час вивчення ОК, але довший термін, наприклад, не пізніше 01 грудня та 01 травня, враховуючи ймовірність непідтвердження здобувачем результатів такого навчання. Зарахування результатів, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті відбувається відповідно до Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29 червня 2022 р.: https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022_%D0%92%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB_%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B2_%D0%92%D0%9D%D0%A3_i%D0%BC._%D0%9B.%D0%A3._%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf

V. Підсумковий контроль

Оцінювання здійснюється відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки:

https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022_Polozh_pro_otzin_%D0%A0%D0%B5%D0%B4_%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%9C%D0%95%D0%94.pdf

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання. Він проводиться у формі семестрового заліку та полягає в оцінці засвоєння здобувачем освіти навчального матеріалу з освітнього компонента на підставі результатів виконання всіх видів запланованої навчальної роботи протягом семестру: аудиторної роботи під час лекційних, практичних занять, самостійної роботи. Модульні контрольні роботи не плануються і не проводяться.

Залік викладач виставляє за результатами поточної роботи за умови, що здобувач освіти виконав ті види навчальної роботи, які визначено цим силабусом. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості, як правило, 100.

Повторне складання заліку допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

VI. Шкала оцінювання

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
1–59	Незараховано (необхідне перескладання)

VI. Рекомендована література та Інтернет-ресурси

Основна:

1. Богуш А. М., Н. В. Гавриш Методика ознайомлення дітей з предметним довкіллям [підручник]. К. : Видавничий Дім "Слово", 2010. 408 с.
2. Волинець Ю. О., Стаднік Н.В. Організація експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку на основі взаємодії фахівців закладів дошкільної освіти з батьками. Електронне наукове фахове видання «Народна освіта». 2019. Випуск №2(38). С. 125–133.
3. Крутій К.Л. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Зима-білосніжка. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2017. 124 с.
4. Парціальна програма «Маленькі дослідники» для дітей дошкільного віку / Сергєєва Ірина Миколаївна, вихователь-методист ДНЗ №55. Маріуполь. 2018. 95 с.
5. Позняк С. Методика діагностування рівнів сформованості дослідницьких умінь у дітей старшого дошкільного віку. *Гуманітарний вісник*. 2015. № 36. С. 101–111.

Додаткова:

1. Karuk I.V. Development of search and research activity of preschool children during the use of the technology “Educational trip”. *Imperatives of Civil Society Development In Promoting National Competitiveness : Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. Volume I, December 13–14, 2018. Batumi, Georgia : Publishing House “Kalmosani”*, 2018, p. 254–257.
2. Бельська Г. В. Експериментально-дослідницька діяльність у природі: уточнюємо поняття, актуалізуємо завдання. *Дошкільне виховання*. 2018. № 4. С. 2–7.
3. Карук І.В. Гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Випуск 20. Т. 2. С. 142-145.
4. Мардарова І.К. Можливості організації дослідницької діяльності дітей дошкільного віку засобами комп’ютерних технологій. *"Наука і освіта"*. 2013. №3. С. 102–104.

5. Олексин Л., Салій В. Теоретичні основи екологічної освіти у виявленні дослідницьких умінь дітей дошкільного віку шляхом експериментування. *Молодь і ринок*. 2016. №11 – 12 (142 – 143). С. 38–41.

6. Рацкович Є. Дитяче експериментування як метод розвитку старших дошкільників : робоча програма спецкурсу. Мукачево : МДУ, 2010. 26 с.